

Lokalsamfunnet er de egentlige bibliotekespertene

Tilgjengelighet har blitt et mantra i bibliotekmiljøet. Biblioteklova sier at ”alle” har rett til bibliotek tjenester, inklusive alle slags underprivilegerte grupper. Men i realiteten prioriterer biblioteka de privilegerte, sier den engelske bibliotekaren og forfatteren John Pateman. Han vil tilpasse tjenestene til de reelle behovene i den enkelte kommunen. Anders Ericson har tatt en prat med Pateman, nå biblioteksjef i Thunder Bay i Canada.

Tekst & foto: Anders Ericson

Noen av leserne har kanskje hørt Pateman på Biblioteksdagarna i 2012 i Norrköping om brukerstyrte bibliotek tjenester. I København året før var han hovedtaler på The Nordic Library Conference. Han snakket der om ”Public Libraries and Social Justice”, identisk med tittelen på en av bøkene hans.

Det er dette han har brent for i mer enn 30 år; å utvikle bibliotek tjenester i lokalsamfunn som trues av fattigdom og sosial eksklusjon, fenomen som er mindre kjent i gjennomsnittlige nordiske bygder og byer, men som finnes også her.

Oppsøker ikke-brukere i parker

I 2002 gjorde jeg et intervju med ham (i norske Bok og Bibliotek nr. 7, 2002), da han var biblioteksjef i Merton, en bydel i Sør-London. Her oppsøkte staben hans folk i parker og på gater, snakket med dem og praktisk talt dro dem med seg til biblioteket for å vise dem hvordan de også kunne ha nytte av det.

Er dette måten du fortsatt jobber på i Thunder Bay?

– Brukerstyrt tilnærming er basert på å utvikle bærekraftige relasjoner. Dette begynner med at bibliotekansatte går ut og interagerer med folk der de er. Målet er å identifisere behov, ikke nødvendigvis bibliotekbehov. Det kan være behov knyttet til bolig, utdanning eller arbeid. Behov på et høyere nivå kan bli vurdert seinere, når forholdet er mer etablert.

– I bøker og foredrag sier du at folkebiblioteka mislykkes i å møte brukernes behov, og særlig at de ikke møter behovene til de mange ikke-brukerne. Hvorfor?

– Det fins betydelig forskning på bibliotekbrukerne. Og de kjenner oss, liker oss og bruker oss jevnlig. De ser ofte ut som oss og deler våre interesser, smak og verdier. Det er relativt lett å finne ut hva de trenger eller ønsker, da kontakten

alt er der og de er samarbeidsorienterte. I Storbritannia og Canada bruker vi en betydelig mengde av bibliotekets ressur-

Martyn Lowe og John Pateman, brittiske biblioteksaktivister og tidligere redaksjonsmedlemmer av tidskriften ISC (Information for Social Change).

ser, sannsynligvis 80%, på å møte behovene til disse aktive brukerne. Den typiske sosio-økonomiske profilen til en bibliotekbruker er hvit, kvinnelig, over 50, fra middelklassen og med mer enn gjennomsnittlig utdanning.

Bibliotek er ”ikke for dem”

– Men det er ikke-brukerne som er i flertall. Vi vet lite om hvem de er og hvorfor de er ikke-brukere. Mye tyder på at mange ikke-brukere mangler tradisjon for bibliotekbruk, ofte gjennom generasjoner. De ble ikke tatt med til biblioteket som barn og de tar ikke sine barn til biblioteket. Biblioteket blir sett på som ”ikke for dem”.

Som forfatteren Alice Walker? Hun vokste opp i et segregert Georgia, USA, på 1940-tallet og sier om barndommens bibliotek i hjembyen at "vi svarte ble holdt så utenfor at jeg ikke hadde noen anelse om at et slikt sted eksisterte". Og at hun fortsatt føler seg "svært ukomfortabel i bibliotek og sjelden oppsøker dem, med mindre jeg er der for å bidra til å utbedre lokalene eller skaffe penger for å holde dem åpne".

– Mange ikke-brukere føler dette. Bibliotek kan være svært skremmende og hemmende institusjoner med sin imponerende arkitektur, strenge regler og forskrifter og forvirrende klassifiseringsordninger. De er utformet for å være eksklusive. Men den største barrieren er personalets holdninger, som kan være svært negative til dem som ikke passer med stereotypien av en bibliotekbruker.

– Det fins en annen og voksende kategori av ikke-brukere, men av svært forskjellige grunner. Disse er velstående, travle, utdanna, barnefrie og yngre enn gjennomsnittsbukeren. Men de har råd til å kjøpe bøker og har tilgang til internett hjemme eller på arbeidsplassen. Mitt fokus er på dem med størst behov som ikke har andre måter å møte disse behovene på.

Lokalsamfunnet er ekspertene

– I regjeringsrapporten *Open to All?* (2000) fant vi at de som bruker folkebibliotek oftest har minst behov. Og at de som bruker bibliotek minst ofte har størst behov. Det er en forskjell i bruk mellom middelklassen (som utgjør 37% av befolkningen i UK og 43% av bibliotekbrukerne) og arbeiderklassen (62% av befolkningen og 33% av bibliotekbrukerne).

– For å identifisere behov må biblioteka gå mye lenger enn passiv utspørring. Vi må aktivt engasjere og involvere alle deler av lokalsamfunnet i planlegging, utforming, levering og evaluering av bibliotek tjenester. Lokalsamfunnet er ekspertene på sine behov. Bibliotekarbeideren blir en muliggjører, tilrettelegger og medprodusent av bibliotek tjenester.

Dette kan høres ut som et totalt demokrati der flertallet vinner? Eller har "dine" bibliotek endt opp med minste felles multiplum i forhold til media og tjenester? Og hva med bibliotekarkompetansen, som vi så ofte har måttet forsvare?

– Målet er å skape et sosialt inkluderende folkebibliotek som kan møte behovene til alle medlemmer av samfunnet, uansett sosial bakgrunn eller livserfaringer. Dette vil øke omfanget av og kvaliteten på bibliotek tjenester for alle brukerne, og skape en vinn-vinn-situasjon. Det vil gi makt til de maktesløse og en stemme til de stemmeløse, snarere enn at vi bare lytter til de mektigste. Bibliotekarkompetansen vil forenes med lokalsamfunnets talenter, erfaring og ferdigheter og dermed øke bibliotekets muligheter.

– Dette krever en rekke grunnleggende endringer i holdninger, atferd og verdier. Biblioteket forvandles fra en matbutikk der folk handler ferdigpakket informasjon og underholdning, til et kjøkken der folk finner ingrediensene til å lage sin egen kunnskap. Bibliotekbrukerne forvandles fra kunder til medlemmer og interessenter. Biblioteklokalene forvandles til demokratiske offentlige rom som virkelig er åpne for alle, lokalsamfunnets storstuer. Oppsøkende tjenester, med programmer, samlinger og tjenester skapt av bibliotekarer, forvandles til samfunnsutvikling, med relasjonsbygging og partnerskap. Det blir også en endring fra det kjente til det ukjente og fra suksess til innovasjon. I boka *Expect More* oppsummerer R. David Lankes disse endringene når han sier "Dårlige bibliotek bygger samlinger, gode bibliotek bygger tjenester og utmerka bibliotek bygger fellesskap".

Intervjuet er tidligere trykt i norske Bibliotekforum nr. 3, 2014.

John Pateman er tidligere biblioteksjef i London-bydelen Merton og i Lincolnshire og i dag i Thunder Bay, Canada. Han har vært medlem av tre offentlige utredninger i UK, med ansvar for viktige rapporter, og han har skrevet flere bøker. Hans nyeste bok er *Developing Community-Led Public Libraries: Evidence from the UK and Canada* (2013). JP var grunnlegger av tidsskriftet *Information for Social Change*, der han også er medlem av redaksjonen.